

ФІЛОСОФІЯ

УДК 16+002.8

© Марія Чікарькова
(Чернівці)

ГНОСЕОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ОБ'ЄКТИВНОСТІ У ПОСТНЕКЛАСИЧНІЙ НАУЦІ

Стаття розглядає проблему об'єктивності наукового знання з точки зору можливості (неможливості) її досягнення, основних критеріїв та аспектів. Автор наголошує, що кардинальні зміни у трактуванні проблеми відбулися у ХХ столітті, що пов'язано як з науковими відкриттями, так і з формуванням постмодерністської філософії. Якщо класична наука перебувала переважно на позиціях гносеологічного оптимізму, то постнекласична сумнівається у можливості отримання об'єктивного знання. Плюралізм методологій доби постмодернізму призвів не до досягнення істини, а до гносеологічного скептицизму або песимізму. Новітня філософія пропонує відносити до сфери об'єктивного те, що зазвичай нею відкидалося – сферу емоцій, почуттів, цінностей тощо. Отже, сучасна епістемологія твердить скоріше про наближення до об'єктивності, ніж про досягнення її.

Ключові слова: об'єктивне знання, суб'єктивність, релятивність, епістемологія, плюралізм поглядів, постмодернізм, скептицизм, гносеологічний песимізм, плюралізм.

Одне з найбільш дискусійних питань сучасної епістемології – проблема достовірності (об'єктивності) наукового знання. Не можна сказати, що воно абсолютно нове – адже філософи від самого початку замислювалися над природою реальності й нашим сприйняттям її, помилками у процесі пізнання, критеріями істинності знання тощо. Втім, саме тепер, в епоху революційних відкриттів квантової фізики, постмодернізму з його гаслами про релятивність всього і вся та методологічним плюралізмом постнекласичної науки гносеологічна проблема об'єктивності постає з надзвичайною гостротою.

Актуальність теми призводить до лавини публікацій на дану тематику, особливо в англomовному середовищі – адже західна наука почала вивчати дане питання ще з середини ХХ століття. Отже, в нашому огляді наукової літератури ми вимушено зупиняємося лише на працях або ідеях, що демонструють різні підходи або різні аспекти проблеми.

Ступінь наукової розробки проблеми. Насамперед зауважимо, що майже всі дослідники відзначають непростоту даної проблематики. Наприклад, Х. Дуглас твердить про нездоланну складність об'єктивності, оскільки саме її розуміння можливе у трьох модусах: безпосередньої взаємодії зі світом, думкою та соціальними процесами, кожний з яких, у свою чергу, передбачає різні смисли [13, р. 455-456]. В. Мельник фіксує дві тенденції у дискурсі розгляду об'єктивності наукового знання: релятивізм (не існує адекватної, єдино правильної концепції щодо досліджуваного об'єкту) та об'єктивізм (досягнення істини можливе – це і є основним призначенням науки) [7, с. 5-6]. В. Зуєв стверджує, що у методології сучасного пізнання протиборствують дві протилежних позиції: монізм як догматизм та плюралізм як релятивізм, й ці суперечності неможливо усунути завдяки плюралізму поглядів щодо методологічних засад пізнання, оскільки постмодернізм, наприклад, намагався позбутися будь-якої методології взагалі [3, с. 29]. Д. Філіпс аналізує інтелектуальні корені атаки на об'єктивність, розглядаючи особливості її трактування традиційною та нетрадиційною епістемологіями.

Якщо емпірики (Локк, Берклі) та раціоналісти (Декарт) вважали, що наші знання ґрунтуються на певному незмінному фундаменті, то ХХ століття принесло з собою ідею, що будь-яке знання може бути в майбутньому піддано ревізії [25, р. 21]. М. Лященко бачить зміну уявлень про об'єктивність наукового знання у виникненні квантової фізики та синергетичних ідей й аналізує ідейні розбіжності між науковим оптимізмом та гносеологічним скептицизмом

[5]. К. Делокаров подає ґрунтовний ретроспективний огляд питанню об'єктивності в науці, наголошуючи, що революційні зрушення погляду на цю проблему відбулися на межі XIX–XX ст., коли теорія відносності продемонструвала залежність того чи іншого твердження від системи відліку, а квантова механіка радикально змінила потрактування причинності, реальності, випадковості [2, с. 124]. Говорячи про сучасні модифікації питання, то, можливо, логічніше було би його переформулювати – не «об'єктивна чи суб'єктивна наука?», але «що у наших знаннях об'єктивного, а що – суб'єктивного»? [2, с. 126].

Сьогоднішня дослідницька думка схиляється до точки зору, згідно якої об'єктивність наукового знання є недосяжною [8] – наприклад, через наявність ціннісного компонента у пізнанні [4]. Неможливість досягнути абсолютної об'єктивності відображено вже у назві однієї з найвідоміших праць, присвячених даній проблемі, – «Погляд нізвідки» Т. Нагеля [22]. Х. Патнем у книзі «Розум, істина та історія» [28] розробляє концепцію «внутрішнього реалізму»: тут істина потрактована як раціональна прийнятність певного твердження лише в рамках конкретної концептуальної схеми. Р. Рорті пов'язує проблему об'єктивності з питанням солідарності й робить припущення, що наше бажання об'єктивності частково є замаскованим страхом смерті та спробою уникнути випадковостей [30, р. 178]. Об'єктивність не може бути абсолютною у практичній реалізації, але завжди поважається й є бажаною, оскільки саме вона робить науку цінністю в очах суспільства [31, р. 754].

У пошуках шляхів досягнення об'єктивності в науці деякі дослідники занурюються у минулі епохи, реконструюючи методологічні принципи, які свого часу було відкинуто матеріалістично-позитивістською думкою як архаїчні: виявлення впливу схоластичної освіти та наукової революції на формування критеріїв безпристрасності та правди у науці XVII століття [12]; атласи кінця XIX століття, що склалися з картинок або світлин, і мали убезпечувати у такий спосіб науковця від втручання суб'єктивного чинника у процесі повідомлення про результати дослідження [11]. Монографія М. Ніаза подає не лише панорамну історичну перспективу вивчення проблеми об'єктивності, але й особливості її потрактування у різних наукових проектах сьогодення [23].

Монографія О. Мамчур торкається багатьох аспектів нашої теми: відмінності між релятивністю та релятивізмом, межа між об'єктивністю та об'єктивністю наукового знання, основні концепції об'єктивності тощо [6].

Доволі нетиповою є точка зору В. Волошина, котрий відзначає низку конструктивних функцій релятивізму: визнання ролі ціннісно-цільових структур (у т. ч. й позанаукових) пізнання, диверсифікація знань, віднайдення нових атрибутів несуперечності тощо [1, с. 34]. А феміністка С. Хардінг вважає, що дослідження, зроблені жінками, котрі не приховують «обмежень», які буцімто визначаються статтю дослідниці, набагато об'єктивніші, ніж позірно «нейтральні» чоловічі [17].

В. Кораб-Карпович пов'язує проблему об'єктивності з емоційною сферою людини, й доходить висновку, що лише любов дає повне знання, дозволяючи бачити об'єкт всебічно, не зводячи його до певної функції [20].

Як свідчить навіть цей стислий огляд, ми бачимо, що науковці торкаються різних аспектів проблеми, висловлюючи різні точки зору й застосовуючи різний інструментарій, й при цьому не можуть дійти згоди навіть у ключовому питанні – що таке об'єктивність? Це пояснюється й складністю самої проблеми, і тим, що дослідники підходять до неї з різним ступенем усвідомленості головної тези, сформульованої ще в часи Маха й Авенаріуса (якщо не Берклі): матерія щезає, на її місці в сучасній фізиці виступає пустота, в якій примхливо рухаються електрони, періодично змінюючи свою *корпускулярність* на *поле*. Часто дослідники (особливо пострадянські) залишаються у лоні Проекта Модерну, який тішив себе ілюзією «вивчити й переробити природу», до чого, мовляв, зобов'язував «титанізм» людини. Втім, усе ще варто найперше прагнути «пізнати самого себе», а не фата-моргану «оточуючої природи» (адже питання про об'єктивну та суб'єктивну реальність ще ніхто не розв'язав). Наука в такому дискурсі не постає антагоністичною до поезії, міфу, релігії й т. п.

Отже, метою нашої статті є критичний розгляд основних сучасних концепцій об'єктивності знання та постановка питання про пошук нової методології у сучасній епістемології.

Виклад матеріалу. Насамперед, відзначимо, що людина пізнає світ за допомогою, з одного боку, чуттєвого досвіду, а з іншого – багажу теоретичних знань, і саме їхнє поєднання є традиційним когнітивним процесом. Втім, тут є пастка, яку вже помітили філософи минулих епох. Так, Ф. Бекон, родоначальник англійського емпіризму, фіксував складнощі, з якими людина стикається на шляху пізнання, і серед них – т. зв. «ідоли роду», що не дають можливість людині отримати об'єктивне й повне знання через те, що вона – людина і не може перестати нею бути. М. Гайдеггер, М. Мерло-Понті, Е. Гуссерль поділяли точку зору, що наше знання є суб'єктивним та «ситуативним» і багато в чому залежить, скажімо, від інтерпретації.

Втім, філософія подає нам і більш специфічні точки зору, що виглядають новаторськими навіть зараз, через кілька століть після того як вони висловлені. Так, італійський мислитель Нового часу Джамбаттіста Віко, розрізняючи два типи знання – природничонаукове та гуманітарне – стверджує, що якраз перше і є суб'єктивним, приблизним (оскільки описує лише те, що нам являється, а не що є), у той час, як друге є точним та об'єктивним (оскільки немає різниці між тим, що явилось нам у феномені та ні, оскільки джерелом знання виступає людина, отже, гуманітарні науки мають справу з самою сутністю).

Дискусія про можливість / неможливість досягнення об'єктивності у науці та її критерії триває й посьогодні. Деякі дослідники намагаються зняти гостроту проблеми, пропонуючи своєрідний компроміс. Так, К. Делокаров зазначає: «Термін «об'єктивне знання» з самого початку містив протиріччя, оскільки будь-яке знання – суть знання суб'єкта про об'єкт, тобто суб'єктивне знання. Разом з цим це знання про об'єкт, і саме в цьому розумінні воно об'єктивне» [2, с. 119-120]. Втім, ми розуміємо, що наріжним каменем даної ситуації є інше питання – що таке об'єктивність в науці? чи існують її критерії? чи можливо її досягнути? І, врешті-решт, чи варто прагнути до цієї утопічної об'єктивності?

З часів Платона існує концепція істинного знання як такого, що правдиво відображає реальність, але сучасні філософи не задовольняються цим потрактуванням: «Що означає об'єктивність? Чи означає вона відображення реальності у необробленій, справжній формі? Якщо так, то ця концепція об'єктивності наївна» [14, р. 214]. Не будемо заглиблюватися у філософські міркування щодо природи самої реальності – адже те, що ми звикли називати об'єктивною реальністю, сьогодні (й не лише сьогодні – згадаймо хоча б соліпсизм Дж. Берклі), в епоху квантової фізики, також піддається сумнівам. Якщо існування самої т. зв. об'єктивної реальності стає предметом наукових дискусій, про яке об'єктивне її відображення можна говорити?

Р. Рорті, міркуючи над проблемою об'єктивності, фіксує два основних підходи щодо даного питання: «реалісти» (котрі трактують правду як відповідність реальності й занурюються у метафізику) та «прагматики» (для котрих правда – те, що добре «для нас»; «реалісти» часто докладають до них епітет «релятивізм») [30, р. 168-169]. Очевидно, що позиції ці полярні, і тут важко говорити про можливість будь-якої наукової згоди.

Втім, без такої згоди взагалі важко говорити про об'єктивність, оскільки традиційно об'єктивними ми називаємо результати, які визнаються якщо не усіма, то, принаймні, більшістю професіоналів й які можна перевірити. Визнання соціального характеру наукової діяльності стало загальником у розмові про об'єктивність – адже тут важливим чинником виступає результат інтерсуб'єктивної згоди між членами наукового співтовариства, відкритість науки [10, 18, 24, 21].

К. Поппер, розмірковуючи над особливостями наукової об'єктивності, зазначає: «...об'єктивність науки – не справа індивідуальних вчених, але скоріше соціальний результат їхнього взаємного критицизму, дружньо-ворожих розбіжностей праці вчених, їхньої кооперації, а також їхньої змагальності» [27, р. 95]. Отже, здається, що об'єктивності не так уже важко досягнути шляхом наукових обговорень, дискусій, взаємних перевірок. Втім, наскільки реально науковцям дійти згоди, якщо вони, наприклад, використовують різний

методологічний інструментарій? Чи легко виробити спільну позицію релігієзнавцеві та теологу? Чи можна досягти об'єктивності (тобто у такому потрактуванні – більш-менш спільної згоди) фахівцям, одні з яких, скажімо, аналізують літературний текст з позитивістських позицій, а інші – з позицій рецептивної поетики? Наскільки реально виробити спільні критерії при аналізі соціуму, якщо одні застосовують марксистський інструментарій, а інші – синергетичний? Et cetera. Отож стають зрозумілими підстави, що дозволили М. Грину стверджувати: єдино можливий вид об'єктивності – «контекстуальна об'єктивність», тобто «критичний пошук істини, як це практикується в межах даного соціального контексту» [15, р. 75]; отже, об'єктивність може бути досягнута лише у межах певної цільової аудиторії – і не більше. У наукових колах лунають й інші пропозиції. Можливо, справді має сенс для аналізу даної проблеми, поряд з об'єктивністю та суб'єктивністю, ввести ще одне поняття – інтерсуб'єктивність, котру визначають як точку зору, що підтримується більш ніж одним суб'єктом [16, р. 63]. При цьому зрозуміло, що інтерсуб'єктивність не дорівнює об'єктивності, оскільки спільнота може помилятися, як і одна окремо взята людина.

Оригінальною видається концепція об'єктивності, запропонована феміністкою С. Хардінг, котра вводить термін «сильна об'єктивність» (strong objectivity) – на протизвагу «слабкій об'єктивності» (weak objectivity). Під першим мається на увазі метод дослідження, що психологічно ґрунтується на жіночому погляді – він чесніший та об'єктивніший, оскільки не приховується, на відміну від традиційно андроцентричної сучасної науки, яка чоловіками проголошується «нейтральною» [17].

Будемо також пам'ятати, що, окрім такої наукової кооперації, на вченого також впливає його епоха, виховання, аксіологія [див. напр.: 4, 21, 29]. Щодо цих чинників, то сучасна філософська думка висуває неоднозначні концепції. Так, Х. Патнем твердить, що, наприклад, цінності з т. з. його концепції «внутрішнього реалізму» (об'єктивності «для нас», для людей) є не менш об'єктивними, ніж факти (він вводить термін «ціннісні факти»), а «людина, що не має цінностей, не має також і фактів» [28, р. 201]. Лише поодинокі автори не визнають, що соціокультурні реалії впливають на дослідницький процес та його результати [19].

Додамо сюди ще сферу емоцій та почуттів, без яких людина (навіть «відсторонений» науковець) не може існувати: «Позиція науковця найкраще може бути описана словом «безпристрасність», таким чином, це прямо протилежне щоденній людській точці зору, що базується на перевагах та почуттях. Але індиферентність, нестача почуттів, це стан душі також» [20, р. 61-62]. Отже, це знову повертає нас до згаданого вище питання Ф. Бекона: як перестати бути людиною? Адже для того, щоб стати беззастережно об'єктивним, погляд вченого, за відомим висловом Т. Нагеля, має бути «нізвідки» [22] або, за висловом не менш відомого Х. Патнема, це має бути позиція Господа Бога [28].

Постмодернізм, гаслами якого є релятивність та рівнозначність, або, якщо завгодно – різноманітність, вносить свої акценти. Сучасний погляд на ситуацію у дідині наукового знання чудово висловлений П. Фейєрабендом, який звертає увагу на рівноцінність альтернативних точок зору: «Для кожного твердження, теорії, точки зору, що прийняті (вважаються істинними), існують аргументи, котрі показують, що конкуруюча альтернатива є принаймні настільки ж гарною, а, можливо, і кращою» [9, с. 100]. Отже, розмова про наукове пізнання сьогодні не може відбуватися без згадування епістемологічного релятивізму, вдале визначення котрого, на наш погляд, запропонувала О. Мамчур: «Епістемологічний релятивізм можна визначити як доктрину, згідно якої серед численних точок зору, поглядів, гіпотез та теорій щодо одного й того самого об'єкта не існує єдино правильної, тієї, котра може вважатися адекватною реальному стану речей у світі» [6, с. 14].

Отже, виходить, що об'єктивності у науці не існує? Д. Філіпс ставить резонне питання: якщо всі точки зору суб'єктивні, то, можливо, має сенс говорити про «ступінь» суб'єктивності [25, р. 20]. І продовжує, висуваючи наступну гіпотезу: «об'єктивність» – це просто ярлик, який ми вживаємо для позначення певних процедурних стандартів, але вона не гарантує нам безсумнівності результату (так само покупці віддають перевагу товарам відомих фірм, хоча, очевидно, це не дає абсолютної гарантії, що товар не зламається) [25, р. 23].

Справа ускладнюється тим, що поняття об'єктивності пов'язано з поняттям *правди*. К. Поппер, наприклад, розглядав правду як важливий регулятивний принцип, що повинен співвідноситися з фактами. Для унаочнення цієї ідеї правду він порівнював з гірським піком, що, можливо, губиться серед хмар, але про який постійно повинен пам'ятати альпініст й прагнути його досягнути [26, р. 226]. Але що значить *правда* для сучасного соціуму, де це поняття вже замінено терміном «постправда»? Проте, чи не простіше відкинути крутість та хитрування й чесно сказати: якщо це *не правда*, то це – *неправда*? Адже засади нашої цивілізації пов'язані з усвідомленням обов'язковості диференціації Правди й Кривди. Епоха язичницького релятивізму й волюнтаризму закінчилася з початком християнської ери, а оскільки, як нам часто намагаються втлумачити, ми живемо вже не лише в епоху *постправди*, а й у *постхристиянську еру*, то чи не є оці *пост-* не стільки фіксацією руху вперед, скільки поверненням до світоглядної парадигми політеїстичного й хаотичного за своїми аксіологічними орієнтаціями світу?

Висновки. Отже, аналіз та оцінка основних підходів до розв'язання проблеми об'єктивності наукового знання свідчать, що поступово утверджується думка про утопічність об'єктивно-позитивістського погляду на дослідження як опис суми матеріальних об'єктів без врахування динаміки зміни їхніх функцій. Індивідуальна свідомість не може привласнити позицію та потенціал, які в традиційній культурі приписувалися виключно Богові, й те, що М. Бердяєв називав «людинобожжям», мусить поступитися більш зваженим принципам колективної й толерантної наукової взаємодії.

Література

1. Волошин В. Епістемологічний релятивізм: pro et contra (людина, що пізнає, та її «можливі світи») / Володимир Волошин // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 5. – С. 27-35.
2. Делокаров К. Х. Проблема об'єктивності наукового знання: историко-когнитивный аспект / К. Х. Делокаров // Эпистемология & философия науки. – 2012. – Т. XXXIII. – № 3. – С. 114-129.
3. Зуєв В. М. Класична і некласична методологія в реаліях сучасного філософського дискурсу / В. М. Зуєв // Вісник НТУУ «КПІ». – Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2013. – Вип. 1. – С. 24-31.
4. Кругляк М. Проблема ціннісної навантаженості наукового знання і об'єктивності вченого / Мирослава Кругляк // Університетська кафедра. – 2012. – С. 50-57.
5. Лященко М. Н. Проблема об'єктивності наукового знання в розвитку познавательной деятельности: автореф. дис. на соис. уч. степ. канд. филос. н.: 09.00.01 – онтология и теория познания по философским наукам / Максим Николаевич Лященко. – Саратов, 2011. – 21 с.
6. Мамчур Е. А. Объективность науки и релятивизм (К дискуссиям в современной эпистемологии) / Елена Аркадьевна Мамчур. – М.: ЦОП Института философии РАН, 2004. – 242 с.
7. Мельник В. Наука в сучасному світі: проблема об'єктивності та релятивності / Володимир Мельник // Вісник Львів. ун-ту. – Сер.: Філософські науки. – 2012. – Вип. 15. – С. 3-13.
8. Оніпко Ю. Д. Суб'єктивність як невід'ємна складова класичної новоєвропейської науки / Ю. Д. Оніпко // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія. – 2011. – № 103. – С. 19-22.
9. Фейерабенд П. Прощай, разум / Пол Фейерабенд; [пер. с англ. А. Никифорова]. – М.: АСТ: Астрель, 2010. – 480 с.
10. Brown JS, Duguid P. Knowledge and organization: a social-practice perspective / JS Brown, P. Duguid // Organization Science. – 2001. – № 12(2). – P. 198–213.
11. Daston L., Galison P. The Image of Objectivity / Lorraine Daston, Peter Galison // Representations. – 1992. – Vol. 0. – № 40. – P. 81-128.
12. Dear P. From Truth to Disinterestedness in the Seventeenth Century / Peter Dear // Social Studies of Science. – 1992. – Vol. 22. – № 4. – P. 619-631.
13. Douglas H. The Irreducible Complexity of Objectivity / Heather Douglas // Synthese. – 2004. – Vol. 138. – № 3. – P. 453-473.
14. Eisner E. The educational imagination / Elliot Eisner. – New York: Macmillan\$ London: Collier Macmillan, 1979. – 293 p.
15. Grene M. Historical Realism and Contextual Objectivity: A Developing Perspective in the Philosophy of Science / M. Grene // The Process of Science Contemporary Philosophical Approaches to Understanding Scientific Practice. – Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1987. – P. 69-81.
16. Gutiérrez A.-M.-L., Campos M.-V. Subjective and Objective Aspects of Points of View / Antonio Manuel Liz Gutiérrez and Margarita Vázquez Campos // Temporal Points of View. Subjective and Objective Aspects. – Heidelberg–New York–Dordrecht–London: Springer, 2015. – P. 59-104.

17. Harding S. «Strong Objectivity»: A Response to the New Objectivity Question / Sandra Harding // *Synthese*. – 1995. – Vol. 104. – № 3. – P. 331-349.
18. Hempel C. G. Valuation and Objectivity in Science / C. G. Hempel // *Physics, Philosophy and Psychoanalysis*. – 1983. – P. 73-100.
19. Kimball M. Understanding the Nature of Science: A Comparison of Scientists and Science Teachers / M. Kimball // *Journal of Research in Science Education*. – 1967. – № 5. – P. 110-120.
20. Korab-Karpowicz W. J. Knowing Beyond Science: What Can We Know and How Can We Know? / W. J. Korab-Karpowicz // *Humanitas*. – 2002. – Vol. XV. – № 2. – P. 60-73.
21. Longino H. Science as Social Knowledge / Helen Longino. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. – 262 p.
22. Nagel T. The View from Nowhere / Thomas Nagel. – NY-Oxford: Oxford University Press, 1989. – 256 p.
23. Niaz M. Evolving Nature of Objectivity in the History of Science and its Implications for Science Education / Mansoor Niaz. – Springer, 2018. – 237 p.
24. Nozick R. Invariances: The Structure of the Objective World. – London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2001. – 416 p.
25. Phillips D. C. Subjectivity and Objectivity: An Objective Inquiry / Denis C. Phillips // *Qualitative inquiry in education*. – NY: Teachers College Press, 1990. – P. 19-37.
26. Popper K. Conjectures and refutations / Karl Popper. – N.-Y.: Harper & Row, 1968. – 417 p.
27. Popper K. The logic of the social science / Karl Popper // *The positivist dispute in German sociology*. – 1976. – P. 87-104.
28. Putnam H. Reason, Truth and History / Hilary Putnam. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – 224 p.
29. Reeves J. Values and Science: An Argument for Why They Cannot Be Separated / Josh Reeves // *Theology and Science*. – 2016. – June. – P. 147-159.
30. Rorty R. Solidarity or Objectivity? / Richard Rorty // *Relativism: Interpretation and Confrontation* / Ed. M. Krauz. – Notre Dame: Notre Dame Press, 1989. – P. 167-183.
31. Ziman J. Is science losing its objectivity? / John Ziman // *Nature*. – 1996. – 29 August. – P. 751-754.

References

1. Voloshyn V. Epistemologichnyi relatyvizm: pro et contra (liudyna, shcho piznaie, ta yii «mozhlyvi svity») / Volodymyr Voloshyn // *Sotsiohumanitarni problemy liudyny*. – 2010. – № 5. – S. 27-35.
2. Delokarov K. Kh. Problema obektivnosti nauchnogo znaniya: istoriko-kognitivnyy aspekt / K. Kh. Delokarov // *Epistemologiya & filosofiya nauki*. – 2012. – T. XXXIII. – № 3. – S. 114-129.
3. Zuiev V. M. Klasychna i neklasychna metodolohiia v realiakh suchasnoho filosofskoho dyskursu / V. M. Zuiev // *Visnyk NTUU «KPI»*. – Filosofii. Psykhologhiia. Pedagogika. – 2013. – Vyp. 1. – S. 24-31.
4. Kruhliak M. Problema tsinnisnoi navantazhenosti naukovooho znannia i obiektyvnosti vchenoho / Myroslava Kruhliak // *Universytetska kafedra*. – 2012. – S. 50-57.
5. Lyashchenko M. N. Problema obektivnosti nauchnogo znaniya v razvitii poznavatelnoy deyatelnosti: avtoref. dis. na sois. uch. step. kand. filos. n.: 09.00.01 – ontologiya i teoriya poznaniya po filosofskim naukam / Maksim Nikolaevich Lyashchenko. – Saratov, 2011. – 21 s.
6. Mamchur Ye. A. Obektivnost nauki i relatyvizm (K diskussiyam v sovremennoy epistemologii) / Yelena Arkadevna Mamchur. – M. : TsOP Instituta filosofii RAN, 2004. – 242 s.
7. Melnyk V. Nauka v suchasnomu sviti: problema obiektyvnosti ta relatyvnosti / Volodymyr Melnyk // *Visnyk Lviv. un-tu*. – Ser. : Filosofski nauky. – 2012. – Vyp. 15. – S. 3-13.
8. Onipko Yu. D. Subiektyvnist yak nevidienna skladova klasychnoi novoievropeiskoi nauky / Yu. D. Onipko // *Visnyk Kyivskoho nats. un-tu im. T. Shevchenka. Filosofii. Politologhiia*. – 2011. – № 103. – S. 19-22.
9. Feyerabend P. Proshchay, razum / Pol Feyerabend; [per. s angl. A. Nikiforova]. – M.: AST: Astrel, 2010. – 480 s.
10. Brown JS, Duguid P. Knowledge and organization: a social-practice perspective / JS Brown, P. Duguid // *Organization Science*. – 2001. № 12(2). – P. 198-213.
11. Daston L., Galison P. The Image of Objectivity / Lorraine Daston, Peter Galison // *Representations*. – 1992. – Vol. 0. – № 40. – P. 81-128.
12. Dear P. From Truth to Disinterestedness in the Seventeenth Century / Peter Dear // *Social Studies of Science*. – 1992. – Vol. 22. – № 4. – P. 619-631.
13. Douglas H. The Irreducible Complexity of Objectivity / Heather Douglas // *Synthese*. – 2004. – Vol. 138. – № 3. – P. 453-473.
14. Eisner E. The educational imagination / Elliot Eisner. – New York: Macmillan\$ London: Collier Macmillan, 1979. – 293 p.
15. Grene M. Historical Realism and Contextual Objectivity: A Developing Perspective in the Philosophy of Science / M. Grene // *The Process of Science Contemporary Philosophical Approaches to Understanding Scientific Practice*. – Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 1987. – P. 69-81.
16. Gutiérrez A.-M.-L., Campos M.-V. Subjective and Objective Aspects of Points of View / Antonio Manuel Liz Gutiérrez and Margarita Vázquez Campos // *Temporal Points of View. Subjective and Objective Aspects*. – Heidelberg–New York–Dordrecht–London: Springer, 2015. – P. 59-104.

17. Harding S. «Strong Objectivity»: A Response to the New Objectivity Question / Sandra Harding // Synthese. – 1995. – Vol. 104. – № 3. – P. 331-349.
18. Hempel C. G. Valuation and Objectivity in Science / C. G. Hempel // Physics, Philosophy and Psychoanalysis. – 1983. – P. 73-100.
19. Kimball M. Understanding the Nature of Science: A Comparison of Scientists and Science Teachers / M. Kimball // Journal of Research in Science Education. – 1967. – № 5. – P. 110-120.
20. Korab-Karpowicz W. J. Knowing Beyond Science: What Can We Know and How Can We Know? / W. J. Korab-Karpowicz // Humanitas. – 2002. – Vol. XV. – № 2. – P. 60-73.
21. Longino H. Science as Social Knowledge / Helen Longino. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. – 262 p.
22. Nagel T. The View from Nowhere / Thomas Nagel. – NY-Oxford: Oxford University Press, 1989. – 256 p.
23. Niaz M. Evolving Nature of Objectivity in the History of Science and its Implications for Science Education / Mansoor Niaz. – Springer, 2018. – 237 p.
24. Nozick R. Invariances: The Structure of the Objective World. – London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2001. – 416 p.
25. Phillips D. C. Subjectivity and Objectivity: An Objective Inquiry / Denis C. Phillips // Qualitative inquiry in education. – NY: Teachers College Press, 1990. – P. 19-37.
26. Popper K. Conjectures and refutations / Karl Popper. – N.-Y.: Harper & Row, 1968. – 417 p.
27. Popper K. The logic of the social science / Karl Popper // The positivist dispute in German sociology. – 1976. – P. 87-104.
28. Putnam H. Reason, Truth and History / Hilary Putnam. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – 224 p.
29. Reeves J. Values and Science: An Argument for Why They Cannot Be Separated / Josh Reeves // Theology and Science. – 2016. – June. – P. 147-159.
30. Rorty R. Solidarity or Objectivity? / Richard Rorty // Relativism: Interpretation and Confrontation / Ed. M. Krauz. – Notre Dame: Notre Dame Press, 1989. – P. 167-183.
31. Ziman J. Is science losing its objectivity? / John Ziman // Nature. – 1996. – 29 August. – P. 751-754.

Maria Chikarkova

Gnoseological problem of objectivity in the post-non-classical science

The article considers one of the most acute issues of contemporary epistemology – the question of achieving objective knowledge. The problem of objectivity attracted the attention of philosophers from ancient times, but it became especially relevant from the second half of XX century, when the philosophy of postmodernism spread with its ideas of relativity and pluralism. Therefore, the purpose of our article is critically to examine the basic concepts of the objectivity of knowledge and to raise the question of finding a new methodology in contemporary epistemology.

An analysis of modern research in this area shows that among scientists there is no agreement either on the understanding of the essence of objectivity, or about the possibility or impossibility of its achievement in the field of science. The main difficulty faced by any researcher who wants to become objective is the inability to go beyond his human nature. However, it is impossible to be objective, remaining a person with its own experience, emotions, knowledge, etc.

Classical science was predominantly in positions of epistemological optimism. Post-non-classical science doubts about the possibility of obtaining objective knowledge. The pluralism of the methodologies of the era of postmodernism has led not to the realization of truth, but to epistemological skepticism or pessimism. The newest philosophy include in the sphere of objectivity earlier rejected the sphere of emotions, feelings, values, etc. Consequently, modern epistemology claims more about the possibility of approaching objectivity than the achievement of it.

Keywords: objective knowledge, subjectivity, relativity, epistemology, pluralism of views, postmodernism, skepticism, epistemological pessimism, pluralism.

Надійшла до редакції 25.10.2017 р.